

Araştırma Makalesi (Research Article)

Egemia, 2020, 7: 87-106

Burhan KILIÇ¹

Orcid No: 0000-0002-0894-129X

¹Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi Radyo,
Televizyon ve Sinema Bölümü

sorumlu yazar: burhankilic@aydin.edu.tr

Anahtar Sözcükler:

Esnek Çalışma, Yeni Kapitalizm, Aile,
Pandemi, İletişim.

Keywords:

Flexible Working, New Capitalism, Family,
Pandemic, Communication.

İzolasyon Sürecinin Çalışma ve İletişim Biçimlerinde Meydana Getirdiği Değişimin İletişim Fakültelerinde Çalışan Araştırma Görevlileri Ekseninde İncelenmesi

Analysis Of The Change Caused By The Isolation Process in Work And Communication Forms Based On Research Assistants Working At The Faculties Of Communication

Alınış (Received): 06.07.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 23.10.2020

ÖZ

2020 yılının ilk aylarında Çin'de ortaya çıkan ve yüzbinlerce kişinin ölmesine neden olan Covid-19 adıyla bilinen Coronavirüs hastalığı temas yoluyla bulaşması nedeniyle milyarlarca insanı evlerinde izole hâle gelmeye zorlamıştır. Bu durum bireylerin işlerini online ortamlarda teknolojik araçlarla gerçekleştirmesini zorunlu kılmıştır. Genç nesiller veya teknolojik aygıtlara aşinalığı bulunan bireyler buna kolay adapte olurken işlerini geleneksel yöntemlerle gerçekleştiren kişiler bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunun dışında yaptığı mesleğin doğası gereği işlerini online bir şekilde gerçekleştirme olanağı olmayan kişilerin ise işlerini evden yürütmeleri mümkün olmamaktadır. Bu çalışmada pandemi ortamı nedeniyle evlerinde izole hale gelen bireylerin çalışma ve iletişim gerekliliklerini yerine getirirken kullandıkları teknolojik aletler, tercih ettikleri haber sağlama aygıtları ve mecraları gibi çeşitli değişkenler özelinde izolasyon döneminin çalışma ve iletişim ortamına getirmiş olduğu kolaylıklar ve zorluklar, bunun yanında aile içi ve aile dışı iletişimde meydana gelen değişiklikler çalışan nüfus içerisinde bulunan 30-35 yaş aralığında yer alan ve iletişim fakültelerinde çalışan araştırma görevlileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve bu görüşme sonuçlarına içerik analizi uygulanarak saptanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Coronavirus disease, known as Covid-19, which appeared in China in the first months of 2020 and caused hundreds of thousands of death, forced billions of people to become isolated in their homes due to contamination through contact. This situation has made it compulsory for individuals to carry out their business in online environments with technological tools. While young generations or individuals who are familiar with technological devices can easily adapt to this, people who do their jobs with traditional methods have faced some difficulties. Apart from this, it is not possible for people who do not have the opportunity to perform their business online due to the nature of their profession. In this study, the eases and difficulties brought by the isolation period to the working and communication environment in terms of various variables such as the technological tools they use while fulfilling the working and communication requirements of the individuals isolated in their homes due to the pandemic environment, their preferred media and devices, as well as changes in communication inside and outside the family, have been tried to be determined by applying semi-structured interviews to research assistants in the 30-35 age group and working in the field of communication and by applying content analysis to these interview results.

GİRİŞ

Oldukça kapsamlı ve tartışma barındıran bir süreç şeklinde ifade edilebilecek küreselleşme olgusu ve iletişim teknolojileri birbiriyle içsel bir ilişki içerisinde. Küreselleşmenin dikkate değer boyutlarından biri iletişimin karşısında duran zaman ve mekân sınırlamalarının ve engellerin esnekleşmesi ve ortadan kalkmasıdır (Özçetin, 2019: 224).

Her ne kadar bu durum küreselleşmenin olumlu bir sonucu olarak görülse de küreselleşme konusuna eleştirel yönden de bakılabilmektedir.

Zaman ve mekân kavramlarını fiziksel olarak ortadan kaldıran teknolojiler, mekânı kısa bir zaman diliminde sömürmektedir. Bu teknolojiler sermayeyi küresel bir hâle getirmektedir. Sermayenin yapmış olduğu hareketleri izlemeye ya da bu hareketleri engellemeye muktedir olmayan insanları da iş imkânlarının ortadan kayboluşunu ve bunun nasıl gerçekleştiğini düşünmeye sevk etmektedir (Bauman, 2012: 79).

Küreselleşme, diğer bazı şeylerin yanında insan gücü kaynaklarının hareketli hâlde olduğu ve şu anda gelişmiş ülkelerde yaşayan kişilerin bu hareket sonucunda dışarıda bırakılabileceği biçiminde bir bakışı da ifade etmektedir (Sennett, 2011: 60).

-Burada küreselleşmeden bahsedilmesinin nedeni zaman-mekân sınırlarını aşmada tetikleyici bir süreç olarak düşünülmesidir.- Pandemi öncesi iletişim süreçlerinde de var olan bu zaman mekân sınırlamalarının aşılması durumu önemini pandemi sürecinde çok daha yoğun hissettirmiştir. Hem aile içi iletişime hem de ikincil gruplarla iletişime geçmek isteyen bireylerin zaman ve mekân kısıtını düşünmeleri, bu sınırlılıkları aşmış olmanın önemini daha net ortaya koymaktadır.

Thompson (2008: 131-135) "Medya ve Modernite" adlı eserinde iletişimde etkileşimsel durum tiplerini araştırmak için üç tip etkileşim ayrımı önermiştir. Bunlar yüz yüze etkileşim, dolaylı etkileşim ve yarı dolaylı etkileşim türleridir. Bunlardan yüz yüze etkileşim olarak adlandırılan etkileşim türü ortak bir zaman ve mekânı kullanır. İletişimde bulunan taraflar o an orada hazır bulunurlar. Zaman ve mekân referansları ortaktır. Dolaylı etkileşimde ise bireyler iletilerini gönderdikleri kişiye kendilerini tanıtmaya ve kimi zaman tarihi belirtme durumunda kalmaktadırlar. (Telefon, mektup vb.) Yarı dolaylı etkileşim de kitaplar, televizyon, radyo, gazete gibi kitle iletişimini içerir ve potansiyel alıcıları belirsiz sayıdadır. İletişim akışı çoğunlukla tek yönlüdür. Yeni iletişim teknolojilerindeki yenilikler ve gelişmeler ile bu üç etkileşim tipinde de değişimler meydana gelmiş, bir yeni etkileşim türü oluşmuştur. Bu yeni

etkileşim türü diğer etkileşim biçimlerinin özelliklerindeki zorlukların birçoğunun ortadan kaldırılmasını sağlamıştır.

Castells (2016) da dijital çağda iletişimin farklılaşan yapısını özenli bir biçimde incelemektedir. Yazar özellikle internetin yayılmasıyla beraber birçok bireyin yine birçok bireye mesaj gönderip alma yeteneğinin geliştiği, etkileşim temelli yeni bir iletişim şeklinin günümüz dünyasına adını altın harflerle yazdırdığını söylemektedir. Tarihsel çerçevede yeni sayılabilecek bu iletişim şeklini ise "kitlesel öz iletişim" olarak adlandırmaktadır (Aktaran Özçetin, 2019: 265).

Bu iletişim biçimi pandemi dönemi ile birlikte daha yoğun bir kullanımı beraberinde getirmiş ve birçok konuda tercih yapma şansı kalmamış olan kullanıcı bu iletişim biçimini daha fazla kullanmak zorunda kalmıştır.

Burada iletişime sosyoloji temelli yaklaşan Riley ve Riley modeline değinmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu modelde iletişim sürecinde etkisi olan toplumsal grupların önemine vurgu yapılmaktadır. İletişim süreci içerisinde önemli bir rolü üstlenen birincil ve ikincil gruplar yer alır ve birincil gruplar daha samimi ilişkide bulunan aile ve arkadaş çevresini içerirken ikincil gruplar ise bireylerin daha hukuki ve resmi bir şekilde iletişim kurduğu kurum ve kuruluşları barındırır. Meydana gelen bu gruplar bireylerin düşünce ve değer yargılarına biçim verebilmektedir (Yaylagül, 2010: 64).

Bu gruplarla iletişim kurulurken ilk grupla iletişim daha samimi ve yoğun, gerektiğinde -çok fazla tercih etmemekle birlikte- teknoloji ile aracılanmış iletişim şeklinde gerçekleştirilir. Diğer grupla iletişim kurarken ise daha yüzeysel ve oldukça az teknoloji ile aracılanmış aygıtlar kullanıldığı söylenebilmektedir. Fakat pandemi sürecinde bu iki durumda tamamıyla değişim olduğunu söyleyememekle birlikte teknoloji ile aracılanmış iletişim biçimlerinin ve bu iletişimin gerçekleşmesi için gereken teknolojik aygıtların kullanımının yoğunlaştığını belirtmek mümkündür. Örneğin pandemi sürecinde samimi iletişim kurulan kişilere mobil teknolojilerle ulaşırken günlük hayattaki ihtiyaçlarımızı (alışveriş, fatura ödeme, maske talebi vb.) yerine getirme sürecinde de kurumsal yapılara ve işlemlere yine bu teknolojiler üzerinden ulaştığımız söylenebilmektedir.

Bir diğer yandan sosyolojide Ulrich Beck'in (1986) "*Risk Toplumu*" adını verdiği kuramın pandemi dönemi ile ilişkilendirilebilecek tarafına değinmek önem arz etmektedir.

Risk toplumunda belirgin kimi özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklerden biri tanesi de risklerin dağıtılması ve paylaşılmasıdır. Batı toplumları yaşadıkları sosyal durumları farklı

toplumlar için de ortak bir kader olarak görmeyi sürdürmektedirler. Beck, zenginliğin dağılımının sınıf kalıplarına bağlı olarak belirlendiğini ancak risk toplumunda risk dağılımının zengin ve yoksul ayırt etmediğini belirtmektedir. Bu ifade ayrıca dünyadaki refaha erişmiş ülkeler ile az gelişmiş toplumlar arasında bulunan ayrımın da yok olduğunun bir işaretidir (Aktaran Çuhacı, 2007: 144).

Burada salgın bir hastalığın dünyayı etkisi altına alması ve sınıflar veya ülkeler arasında hastalığa yakalanma konusunda bir ayrımın bulunmadığı, herkesin hastalık karşısında eşit durumda olduğu görüşü ile bir bağlantı kurulabilmektedir. Ancak bu görüş üzerinde tartışılacak bir görüş olarak düşünülmektedir.

Bu çalışmada pandemi ortamı nedeniyle evlerinde izole hale gelen bireylerin çalışma ve iletişim gerekliliklerini yerine getirirken kullandıkları teknolojik aletler, tercih ettikleri haber sağlama aygıtları ve mecraları gibi çeşitli değişkenler özelinde izolasyon döneminin çalışma ve iletişim ortamına getirmiş olduğu kolaylıklar ve zorluklar, bunun yanında aile içi ve aile dışı iletişimde meydana gelen değişiklikler çalışan nüfus içerisinde bulunan 30-35 yaş aralığında yer alan ve iletişim alanında çalışan araştırma görevlileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve bu görüşme sonuçlarına içerik analizi uygulanarak saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bilgi toplumu ile değişen aile iletişimi ele alınmaya çalışılacak, ardından evden çalışmanın işçi ve işverene getirdiği kolaylıklar ile zorluklar üzerinde durularak bu durumun doğurmuş olduğu etik meseleler irdelenip elde edilen bulgularla sonuca varılmaya çalışılacaktır.

BİLGİ TOPLUMU İLE DEĞİŞEN AİLE İÇİ İLETİŞİM

Aile, “*Bireylerden meydana gelen bir kurum*” olarak tanımlanabilmektedir. Fakat; bilindiği gibi modernleşme ile birlikte bireyler ailelerinden etkilendiklerinden daha fazla içinde yer aldıkları toplumdan ve onun dinamiklerinden etkilenerak biçimlendirilmektedirler. Bugün bireylerin en özel mekânları olan evlerinde serbest anlarını çepeçevre saran medya teknolojileri ve aygıtları kitlesel öz iletişimin ev içi iletişimde de kullanılmasına ve yüz yüze iletişimin azalmasına neden olmuştur. Horkheimer'ın da söylediği gibi kitle iletişim aygıtlarında meydana gelen gelişmeler ve bu aygıtların yayılmasının başlangıcı olan modern dönemden itibaren aile, bilindiği gibi sisteme bir uyum gösterme kurumu olarak hizmet veren ve eğlence sektörü eliyle meydana getirilen bir kurum kimliğindedir. Ebeveynlerin eğitici rollerinin bir kısmının kitle iletişim aygıtlarına devredilmesi ile birlikte aile; kapitalizmin araçları olarak bilinen ve zamanla

gelişerek, konutların her tarafını kaplayan medya teknolojileri ile bu teknolojilerin taşıdığı ideolojik içeriklere karşı savunmasız kalmıştır (Cizmeci, 2016: 207).

Bu durumun oluşmasında tetikleyici bir rol oynayan internet, imkân tanıdığı pek çok uygulama ile insan hayatını kolaylaştırmakta, canlandırmakta, geliştirmekte ve değiştirmektedir. Bu uygulamalardan en önemlilerinden bir tanesi de kolay ve hızlı iletişime fırsat sağlayan uygulamalardır (Demir, 2016: 28).

İnternetin ortaya çıkması ve yoğun olarak kullanılmasıyla meydana geldiğini söyleyebileceğimiz enformasyon toplumu ile beraber, bilgi iletişim teknolojilerine erişmek ve bunların sahipliği daha da kolaylaşmıştır. Böylece artık bilgi iletişim teknolojileri eğitim, üretim, kişilerarası iletişim, alışveriş ile sosyal yaşam gibi geniş alanlarda kullanılır duruma gelmiştir. Bu sebeple, teknoloji ile aracılanmış yeni toplumsal ilişkiler yeni davranış biçimlerini de beraberinde getirmiştir. Bu durum bireyin bireyle, bireyin kurumlarla ve yine kurumların kurumlarla olan iletişiminin değişmesine yol açmıştır (Kavi & Koçak, 2010: 74).

Günümüzde iletişim araçları epey hızlı bir dönüşümü ve gelişimi eş zamanlı olarak gerçekleştirmektedir. Bu durumun etkisiyle bireyler internet olanaklarını daha çok ve yoğun olarak kullanmaya başlamıştır. Bu internet olanaklarından biri ve belki de en önemlisi sosyal medyadır. Son zamanlarda hızla artan ve yoğunlaşan sosyal medya kullanımı, bugünlerde insanların günlük pratikleri arasında yer alan ve kullanıcı bireylerin sürekli artışı ile vuku bulan sosyal medya ortamlarını yaratmış ve çeşitlendirmiştir. Sosyal medya; Kullanıcıların kendilerini yansıttıkları ve diğer kullanıcılarla bağlantı kurdukları yeni sayılabilecek bir sanal ortamdır. Yeni iletişim aygıtlarının gelişim içinde olması ve bu aygıtlara var olan ilginin artması neticesinde sosyal medya kullanımı gün geçtikçe artmaktadır ve insanlar arasında iletişim aksamalarına yol açmaktadır. Akıllı telefonlara sahip olma oranı arttıkça sosyal medya ortamlarına erişim de o oranda artmakta ve gelişmeler sayesinde kolaylaşmaktadır (Güleç, 2018:105, Demir, 2016: 27).

Bilgi ve iletişim teknolojileri hızlı gelişim ve değişimler yaşamıştır. Bu durum ailelerin iletişim sağlama biçimlerinde de kayda değer değişikliklere sebep olmuştur. Son zamanlarda özellikle internetin popülerleşmesiyle birlikte bireylerarasındaki aynı zaman ve mekânda konuşma yöntemiyle gerçekleştirilen iletişim biçiminin yerini iletişim aygıtları ile aracılanmış iletişim almıştır. Sosyal alanda oluşan bu gelişme toplumun en küçük birimi olarak bilinen ailenin iletişim kurma biçimlerinde değişikliklere neden olmuştur (Bakan & Bakan, 2017: 57).

Sosyal medyanın etkilediği iletişim biçimlerinde biri aile içi iletişimidir. Sosyal medya ortamlarında bulunma süresi arttıkça aile içi iletişimde o oranda azalma olmaktadır. Bu ortamların yoğun bir biçimde kullanılması yalnızca aile içi iletişimde kopukluklara değil aile içerisinde yaşanacak kimi sorunlara da davetiye çıkaracaktır. Aile içi iletişimin kaliteli ve iyi oluşu bireylerin problemlerini anlamak ve çözmek adına önemli bir değişkendir. Aile içi iletişimi başarılı bir şekilde gerçekleştiren ailelerde, bireylerin akademik performanslarının daha iyi düzeyde bulunduğu bilinmektedir (Güleç, 2018:105-107, Demir, 2016: 27).

Teknolojik aygıtların kullanımı ile gerçekleştirilen iletişimde jest ve mimiklerin yeteri kadar kullanılmaması ayrıca bu aygıtlarla ilgili gerekliliklerin her zaman tam performansta bulunamaması (şarj, internet, yazılım, donanım sorunları vb.) iletişimde eksikliklere yol açmaktadır.

Sosyal medya kullanımının yoğunlaşması, aile üyelerinin birbirleriyle daha az vakit geçirmelerine yol açmış, dolayısıyla aile içinde yüz yüze iletişim azalma meydana gelmiştir (Yalçın & Yalçın, 2018: 738).

Bu durum içinde bulunduğumuz çağda normal bir durum halini almıştır. Bireyler gün geçtikçe birlikte bir aktivite yapmayı, birbirine kulak vermeyi ve düşündüklerini şeffaf bir biçimde dile getirmeyi farkında olmadan veya olarak terk etmişlerdir. Bu durum da kaliteli bir iletişim kurmayı beceremeyen bireyler ile aileleri ortaya çıkarmıştır. Bugün insanların var olan yoğun çalışma tempoları yanında iş dışı bazı faaliyetleri de aile içerisinde ortak zamanları sınırlandırmakta aile bireyleri sadece akşamları bir araya toplanabilmektedir. Fakat akşam bir arada olma durumunu, aile üyelerinin beraber değerlendirmemesi nedeniyle de aynı mekânda bulunan ancak iletişim içerisine girmeden yaşamını devam ettiren aile toplulukları ortaya çıkmaktadır. Geleneksel zamanlardan modern çağa geçerken bu durumu değerlendirdiğimizde bunun nedeni olarak önceleri kitle iletişim aygıtlarına bağımlı olma durumu, günümüzde ise internet bağımlılığını gösterebilmemiz mümkündür (Güleç, 2018: 107).

Bilgi iletişim teknolojilerindeki değişim ve gelişim ile birlikte beliren sosyal medya ortamları hem bireyler hem de kurumlar ekseninde vazgeçilmez platformlar halini almıştır. Zamanla kullanıcı sayısı artış gösteren ayrıca kullanım yoğunluğu da artan bu platformların insan hayatı üzerindeki etkisi de artmaktadır (Yalçın & Yalçın, 2018: 738).

Bireylerin sosyal medyada gerçekleştirilen aktiviteler ile daha fazla zaman geçirmeleri sonucunda yeni hayat tarzları benimsedikleri, geçmişe oranla fiziksel olarak aynı ortamda

buldukları kişiler ile sosyal ilişkilerinde azalmaların meydana geldiği görülmektedir (Yalçın & Yalçın, 2018: 739).

Bu durum dikkate alındığında pandemi dönemi öncesinde var olan ilişkilerin bir anda pandemi dönemi ile birlikte yoğun ve hızlı bir şekilde olumlu yönde değişmesini beklemek aile içi iletişim adına iyimser bir bakış açısı olarak kalmaktadır.

İletişim sürecinin meydana gelmesi için aile bireylerinin bir araya gelmesi önem arz etmektedir. Bugün kişilerarası iletişim için bir arada olma koşulu bulunmamaktadır. Fakat aile içi iletişimin sağlıklı yürümesi için bu koşul hala anlamlıdır. Çünkü aile bireylerinin yüz yüze aynı mekânda bulunması, beraber vakit geçirmesi, bunun yanında açık bir biçimde konuşma vasıtasıyla iletişim gerçekleştirilmesi, aile içi iletişimin en sade ve samimi yüzüdür. Ayrıca sorunları çözüme ulaştırma konusunda en başarılı iletişim yöntemi olarak bilinmektedir (Güleç, 2018: 113).

Dijitalleşen dünya neticesinde kişilerin ekonomik, sosyal ve psikolojik yapıları değişime uğramaya başlamış, internet her alanda başvuru kılavuzu, ayrıca önde gelen bir kaynak halini almıştır. Bu ilgi odağı olan ortam gün geçtikçe yaşamlarımızda daha fazla yer edinmeye başlamıştır (Demir, 2016: 28)

Pandemi dönemi ile birlikte daha önce kurulan iletişim biçimlerinde iletişim ortamı tercihlere bırakılırken Pandemi döneminde hem aile içi veya samimi diyebileceğimiz ilişkiler hem de daha yüzeysel olan kurum içi kurum dışı ilişkiler zorunlu olarak teknolojik aygıt ve uygulamalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu durum ile birlikte bazı teknoloji pratiklerinde gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin; “*WhatsApp*” iletişim uygulaması görüntülü konuşma özelliğinde önceleri toplamda 4 kişinin karşılıklı konuşmasına imkân tanırken Pandemi dönemi ile birlikte konuşmaya katılabilen görüşmeci sayısı 8 kişiye yükseltilmiştir. Yine “*Zoom*” video konferans uygulaması bilinirliğini artırmış hem eğitim öğretim hem kurum içi kurum dışı hem de samimi iletişim biçimlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum yeni sorunları da ortaya çıkarmış “*Zoom*” uygulamasının güvenliliği tartışılmış ve sınırlı süresi uygulamadan lisans alınarak esnetilme yoluna gidilmiştir. Ayrıca bireylerin birbirleriyle iletişiminin yanında kimi kurumlarla iletişimi pandemi dönemi ile beraber İnternet veya uygulama aracılığıyla gerçekleşmek zorunda kalmıştır. Bu durumun getirmiş olduğu zorunluluk daha önce bu uygulamaları ve interneti kullanmakta zorluk çeken veya hiç kullanmamış olan bireyleri de interneti ve bu uygulamaları kullanmaya teşvik etmiştir.

Enformasyon toplumunda üretim ve dağıtım yapılan fabrikalar tahtını veri bankaları ile bilgi ağlarına devretmiş, milyonlarca kişiyi zaman ve mekân kısıtlamasından kurtararak bağımsız esnek bir ortamda bir araya getirmiştir. İnsanların yaşamında önemli dönüşüme imkân tanıyan kişisel bilgisayarlar ile hipermedya vb. kavramlar 1970'li yıllardan itibaren bireylerin yaşamlarında yerini almaya başlamıştır. Hipermetin kavramı yalnızca metin içeren dosyaların, Hipermedya ise görsel işitsel içerikleri kapsayan medya dosyaları ile bir kanal üzerinden bilgisayarların iletişim kurmasını anlatmaktadır. Teknoloji sektöründe bilgisayarların işlemci kapasitelerinin gelişmesi, analog formattan bilgisayar temelli sisteme geçilmesi ile internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla gerçekleşen bu dönüşüm tüm medya biçimlerinin karşılıklı ilişki durumunda olduğu bir zaman dilimini de birlikte getirmiştir. Başlarda yalnızca aramalar ile mesajlar için başvurduğumuz cep telefonları belirli imkanlar tanıyan bir iletişim aracı olma özelliğini aşarak üç boyutlu etkileşimli oyunların oynamaya, internetten aramalar yapabilmeye, fotoğraflar ile videolar alıp göndermeye, çeşitli uygulamaların yüklenebilmesine imkân tanıyan araçlara dönüşmüştür (Bakan & Bakan, 2017: 56).

Dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan insanlar arasında herhangi bir coğrafya sınırlaması olmaksızın iletişime imkân tanıyan bu teknolojik yenilikler günümüzdeki amacından epey farklı olarak askeri hedeflerle tasarlanmıştır. Bilgiyi bir yerden bir yere ışık hızı ile ulaştıran fiber optik kablo teknolojisinin 1980'li yılların bitimine doğru kullanılmasıyla içerik paylaşımı sınırlar üstü bir hâl almıştır. Bu teknolojinin kullanımının artması ile birlikte eş anlı, karşılıklı, yüksek kalitede sesli video aktarımı mümkün hale gelmiştir. Bunun sonucunda büyük veri yığınlarını arşivlemek için depolama teknolojilerine duyulan ihtiyaç artırmıştır (Bakan & Bakan, 2017: 57).

EVDEN ÇALIŞMA

Bugünün sloganı "*esneklik*" olarak düşünülebilmektedir. Bu sloganın iş gücü pazarına uyarlanması, "bilinen tanımıyla" iş kavramının bundan böyle geçerliliğini kaybettiğini işaret etmekte, bunun yerine kısa süreli ya da periyodik aralıklarla yenilenen sözleşmelerle veya ortada herhangi bir sözleşme bulunmadan istenilen görevlerin geçerli olduğu, iş güvencesinin bulunmadığı ve işçilerin "ikinci bir uyarıya kadar" şartıyla işe kabul edildiği dönemin ortaya çıktığını bildirmektedir. İş hayatı başından sonuna kadar belirsizlikler barındırmaktadır (Bauman, 2019: 217).

Richard Sennett'in (2008: 47) belirttiği gibi günümüz toplumunda, daha esnek özellikleri bulunan kurumlar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu uğraşın temelinde rutin düzenin

sermaye sahipleri için yetersizlikler barındırması durumunun ortadan kaldırılma isteği yer almaktadır. Dolayısıyla bu esneklik uygulamaları daha çok işçileri zor durumda bırakan değişkenler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Pandemi öncesi dönemde daha önce var olduğu bilinen iş süreçlerinde esnekleşme durumu bu durumunun yeniden ele alınarak düşünülmesi ve değerlendirilmesine yol açmıştır. Pandemi döneminde uygulanan esnek çalışma süreci belki de gelecekteki çalışma yaşamının alacağı durumu hızlandıracaktır.

Çalışma yaşamında enformasyon toplumuna bağlı olarak meydana gelen esnekleşmenin en önemli getirilerinden biri olan evden çalışma biçiminin hem işçilere hem de işverenlere birçok olumlu etkisi bulunmaktadır. Evden çalışma yöntemi ile iş verimi artabilmekte, işyeri sahibine yük oluşturan kimi maliyet kalemleri sorun olmaktan çıkmaktadır. Fakat bunların yanında olumsuz yönleri de tabii ki bulunmaktadır (Kavi & Koçak, 2010: 71).

Mill'e göre esneklik durumu kişisel özgürlüğün yolunu açmaktadır. Bu ifadede kabul edilebilir bir yan bulunmaktadır. Değişime açık olmak, koşullara ayak uydurabilecek, özgür hareket edebilme ve bu şekilde düşünebilme durumları için gereken karakter özellikleri olarak görülebilmektedir. Fakat bugün yeni ekonomi politik durum özgürlüğe duyduğumuz arzuyu baltalamaktadır. Bürokratik rutin duruma karşı gösterilen tepki ve istenilen esneklik uygulamaları, kişileri özgürleştirme imkânları sağlamak yerine iktidar ve kontrol yapılarını güçlendirmiştir (Sennett, 2008: 48-49).

Esnek istihdam biçimleri gerçekten de Mill'in belirttiği gibi bazı durumlarda tek başına, çalışanlarda bir memnuniyetsizliğe yol açmamaktadır. Çünkü esnek çalışma biçimi bazı durumlarda hem işverenin hem de çalışanın avantajına olabilmektedir. Fakat sigortalı olma, emekli olabilme hakkı, ücret miktarları ve işe devam edebilme güvencesi açısından bakıldığında, çalışan kişiler gözünden genel değerlendirme olumlu görünmemektedir. En kökten değişiklik ya taşeron sözleşmelerinin çoğalmasında, ya da yarı zamanlı çalışma biçiminden ziyade geçici istihdam biçiminde gerçekleşmiştir. Bu durum aslında Japonya'da uzun zamandır var olan bir durumun izlerini taşımaktadır; Japonya'da Fordizm şartlarında küçük iş yerlerinden taşeron olarak istifade edilmesi büyük şirketleri piyasada var olan dalgalanmalardan korumaktaydı. Günümüz işgücü piyasalarında var olan genel eğilim ise çekirdek işçi sayısını en aza indirmek ve yükselen sayıda, hızlı bir şekilde işe alınabilen ve işler kötüleştiğinde yine aynı hızla ve masrafsız şekilde iş ile ilişkisi kesilebilecek bir işgücüne yaslanma isteğidir (Harvey, 2010: 174).

Tarihsel süreçte bireyler, çalışan nüfusun çokluğu ve aynı zamanda işsizliğin artması ile birlikte işe yaramazlık korkusu yaşamaya başlamışlardır. Bu korkuların kaynaklarından biri otomasyon sistemleridir. Makinelerin bireylerin birçok alanda karşısına konumlanacağı korkusu eski zamanlara dayanmaktadır. Buhar gücü ile çalışan ilk dokuma tezgâhlarının kullanılması Britanya ve Fransa'da dokuma işi ile uğraşan bireyler arasında isyanlara neden olmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru ise insanların üstesinden gelebildiği karmaşık işlemlerin makinelerle yapılmasıyla bireylerin "*vasıfsızlaşacağı*" düşük maaşlı, tekrar eden görevlere indirgeneceği pek çok kişi tarafından düşünülmüştür. Hâlbuki geçmişte, otomasyonun yarattığı tehdidin abartıldığı görülmüştür (Sennett, 2011: 60).

Bugün geldiğimiz noktada ise esnek çalışma biçimlerinin yeni bir tehdit yarattığı düşünülmektedir. Artık yoğun kullanılan teknolojik aygıtlar ve iletişim araçları iş yapış şekillerinde bir aygıt üzerinde birçok işi gerçekleştirmeyi mümkün kıldığından dolayı işe alımlarda bireylerden bu aygıtları kullanmayı en iyi şekilde başaranlar tercih edilmektedir. Bu durum da teknolojik aygıt kullanımı alt düzeyde olan bireyleri tehdit etmektedir. Bilgi toplumu iş yapış şekillerini değiştirerek esnek çalışma biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma biçimlerinden biri çalışma konumuzda ele aldığımız evden çalışma biçimidir.

Evden çalışma durumu işvereni kimi maliyetlerden kurtarmaktadır. Eğitim sektörü dikkate alındığında ofis ortamı konforu sağlama zorunluluğu ortadan kalktığı için dikkate değer bir tasarruf oluşmaktadır. Bunun yanında bu durumun sürekli olduğu düşünülürse elektrik tüketen elektronik araçların ve yardımcı malzemelerin alınmaması ile birlikte masraflar minimuma inmektedir. İşçi yönünden bakıldığında ise, yol giderleri, yemek için harcanacak para, giyim eşyalarına harcanan giderler konusunda bir kazanım sağlanabilmektedir. Fakat bu durumun aksi de gerçekleşebilmektedir. Çünkü evden çalışma için gereken ortamı işçiye sağlamanın maliyeti normal çalışma düzenindeki maliyeti geçme potansiyelini içinde barındırmaktadır. İşçilerin evden çalışma olanakları her zaman işverenin isteyeceği gibi uygun olamamaktadır. İşçiye bu imkânları sağlayamayan işveren sonuçları peşinen kabul etmelidir. Fakat üniversite eğitimi dikkate alındığında öğretim üyesinin inisiyatifine bağlı olmayan olumsuzluklar da pratikte işverene değil çalışana yüklenmektedir.

EVDEN ÇALIŞMA SİSTEMİNDE ETİK

Eski şekliyle iş etiği, bireyin zamanını öz disiplin açısından kullanmasını ve elde edeceği kazançları başka bir zamana bırakmasını ifade etmektedir. Bu tanım dikkate alındığında bilinmelidir ki bu tarz bir iş etiği, karşısında çalışırken elde edilecek mükâfatı

ertelemeye degecek istikrarlı kurumlar istemektedir. Fakat günümüzde hızlı değişen kurumlar özveride bulunmayı gereksiz hâle getirmektedir (Sennett, 2008: 104).

Pandemi dönemindeki çalışma biçimlerini ve kurumları dikkate aldığımızda çalışma örneğimiz özelinde kurumların insan sağlığına azami ölçüde değer vermediği görülmektedir. Bu durumun da iş etiğini doğru bir şekilde uygulama kararlılığını sekteye uğrattığı düşünülmektedir. Meselenin bu noktasında pandemi döneminde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumu da göz önünde bulundurmamak durumu doğru kavramak açısından önem arz etmektedir.

İş etiğinin modern hâli, takım çalışmasını temel almaktadır. Takım arkadaşlarına karşı duyarlı olmayı savunmaktadır. Ayrıca karşısında bulunan çalışma arkadaşını dinlemek onunla işbirliği yapabilmek gibi uyum becerilerini talep etmektedir. Sonuçta ise takımın değişen şartlara uyum göstermesini arzu etmektedir. Çünkü takım çalışması, yeni ekonomi politikte yer alan esnekliğe uygun olan bir iş etiğini sağlamaktadır. Fakat bu durumda negatif olan şey takım çalışmasının yüzeysel bir iş etiğini ortaya çıkardığı gerçeğidir (Sennett, 2008: 104-105). Çalışmamızın örneği dikkate alındığında takım çalışmasının önem arz ettiği bir meslek grubu olduğu görülmektedir.

Bilgi toplumu içerisinde bilgi iletişim teknolojilerinin imkân tanıdığı olanaklar, iş yaşamında esnekleşme durumunu arttırmış, böylece çalışma ortamı bilindik ofislerden evlerin içine taşınabilir bir duruma gelmiştir. Bu durum bireylere bazı avantajlar sunarken diğer taraftan da kimi sorunların oluşmasına yol açmaktadır. Bu durum dikkate alındığında evden çalışma uygulamasının etik boyutlarının göz ardı edilmemesi gerektiği açıktır. Bilgi/iletişim teknolojileri alanında çalışan işçiler bilindik iş yapma biçimlerini daha esnek biçimler olan evden çalışma ya da mobil çalışma metotlarına bırakmaktadır. Meselenin önemli bir noktası iş etiğidir. İş etiği denilince ilk akla gelen, iş yaşamında genel hukuk ilkeleri ile yazılı olmayan bazı toplumsal kurallara uyma durumudur. Fakat, etiğin coğrafya farklılığına göre ve zamanla değişen özelliği bulunmaktadır. Bu nedenle etik dinamiktir denilebilmektedir. Çalışma yaşamında hem makro hem mikro seviyelerde karşılaşılan birçok etik değer bulunmaktadır. Bunlar; bir işçinin işin mesai sürelerine riayet etmemesi, kurum kaynaklarını kendi yararı için kullanması, işine gerekli özeni ve ilgiyi vermemesi, ortaya koyduğu ürünü belirlenmiş özellikleri ihlâl ederek üretmesi, bir işverenin veya amirin işçilerin özel verilerine erişmeye çalışması, yıldırma (mobbing) uygulaması, gerekli ergonomik koşulları uygulamaması vb. durumlardır. Dolayısıyla bu ve buna benzer sorunlar süreçle kanıksanabilir veya belirli meslek grupları düşünüldüğünde maruz görülür hâle gelebilmektedir. Sonuç olarak önceleri

sahiplenilen değerlerin dışına çıkılabilmektedir. Özellikle, bugünün hareketli ve değişken, toplumsal ve ekonomik yapısı içinde etik ilkelerin farklılaştığı ya da bazı yeni etik problemlerin gün yüzüne çıktığı görülmektedir. Bu etik problemler içinde bilgi çağının getirdikleri başı çekmektedir (Kavi & Koçak, 2010: 69-73).

Kişiler için hayat; çalışma ile aile yaşantısının içinde birlikte bulunduğu bir bütünlüğü temsil etmektedir. Bu sebeple çalışma ile aile yaşantısı arasında bir dengenin sağlanması kişinin kaliteli bir hayata devam etmesine ailesi ve toplumsal çevresiyle doğru bir etkileşimde bulunmasına, iş sağlayanın isteklerinin karşılanmasına katkı sağlayacaktır. Bunun yanında bu etkiler sosyal değişkenlerde de kayda değer birtakım gelişmeleri destekleyecek aynı zamanda bu durum uluslararası alanda rekabetçi ortamda var olabilmeye ortam hazırlayabilecektir. Bu nedenle iş yaşamının doğru düzenlenmesinde birçok kişi ve kuruma yük düşmektedir (Doğrul & Tekeli, 2010: 17).

Pandemi dönemindeki etik durum ise farklılıklar barındırmaktadır. Esnek çalışma biçimleri pandemi öncesi süreçte elbette bulunmakta ve bazı olumlu-olumsuz durumları içerisinde barındırmaktadır. Pandemi dönemi ile birlikte toplu bir kısmı zamanlı çalışma meydana gelmiş, ayrıca tam zamanlı çalışanlar esnek çalışan koşullarına uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Üniversite eğitim sektörü dikkate alındığında evden çalışmak zorunda kalan öğretim üyelerinin -bu çalışma özelinde ise araştırma görevlilerinin- mesai saati kavramının yitirilmiş olduğu ve tatil günleri ile dinlenme sürelerinin de mesaiye eklenmesi durumdan rahatsız oldukları görülmüştür.

AMAÇ

Bu çalışmada pandemi ortamı nedeniyle evlerinde izole hale gelen bireylerin çalışma ve iletişim gerekliliklerini yerine getirirken kullandıkları teknolojik aletler, tercih ettikleri haber sağlama aygıtları ve mecraları gibi çeşitli değişkenler özelinde izolasyon döneminin çalışma ve iletişim ortamına getirmiş olduğu kolaylıklar ve zorluklar, bunun yanında aile içi ve aile dışı iletişimde meydana gelen değişiklikleri saptamak amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşme sonuçlarına içerik analizi yöntemi uygulanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme biçiminde araştırmayı gerçekleştiren araştırmacı görüşmede soracağı soruları daha önce hazırlamış olmakla birlikte görüşme sırasında sohbetin

alacağı yönü soracağı ek sorularla belirleyebilmektedir. Böylece görüşmeye katılanların cevapları ya da bir konu hakkındaki düşünce ve fikirleri detaylı bir biçimde kayıt altına alınabilmektedir (Gill, Stewart, Treasure, & Chadwick, 2008, s. 291-292).

İçerik analizi yaklaşımı yazılı, sözlü veya görsel halde verilen mesajların incelenmesi için tercih edilen bir araştırma yaklaşımıdır. Mesajlarda anında fark edilen, anlaşılan, algılanan içeriklerin yanında bu mesajların içine gömülmüş, gizli, kapalı içeriği bulup ortaya çıkarmaya katkı sağlamaktadır (Barut & Kurtbaş: 2009: 151).

SINIRLILIKLAR

Bu çalışma 30-35 yaş aralığında yer alan ve İstanbul'da bulunan bir vakıf üniversitesinde iletişim fakültesinde çalışan araştırma görevlileri ile sınırlandırılmıştır. Bu örneklemin seçilme nedeni izolasyon sürecini evlerinde geçiren bu kişilerin hem eğitim hayatına hem de iş hayatına birlikte devam etmesi nedeniyle yaşadığı problemlerin diğer meslek kolları ile karşılaştırıldığında daha fazla olduğunun düşünülmesidir. İletişim alanında çalışan akademisyenlerin seçilme nedeni pandemi döneminde içinde bulunulan durumun da etkisi ile örnekleme ulaşılabilirliğin mümkün olmasının gerekliliğidir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Örneklem içerisindeki bireyler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonucuna uygulanan içerik analizinin verileri bu başlık altında tablolaştırılmıştır.

Görüşme yapılan kişilerin eğitim durumları ve yaşları			
Katılımcılar	Eğitim Durumu	Cinsiyet	Yaş Bilgileri
K1	Yüksek Lisans	Kadın	30
K2	Doktora	Kadın	32
K3	Doktora	Kadın	31
K4	Doktora	Erkek	34
K5	Yüksek Lisans	Kadın	30
K6	Doktora	Erkek	35
K7	Yüksek Lisans	Erkek	31
K8	Doktora	Erkek	35

Tablo 1.

Tabloda görülebildiği gibi katılımcıların eğitim durumları dikkate alındığında beşinin doktora üçünün ise yüksek lisans eğitimine devam ettiği, cinsiyet durumları dikkate alındığında

dördünün kadın dördünün erkek olduğu, yaş durumları dikkate alındığında ise yaşlarının 30 ile 35 yaşları arasında değiştiği görülmektedir.

Hangi iş dalındasınız? Ne kadar süredir evdesiniz ve evinizi kimlerle paylaşıyorsunuz?			
Katılımcılar	İş Dalı	Evde Kalman Süre	Ev Paylaşımı
K1	Akademisyen	45 gün	Aile
K2	Akademisyen	45 gün	Aile
K3	Akademisyen	45 gün	Arkadaş
K4	Akademisyen	45 gün	Aile
K5	Akademisyen	45 gün	Anne
K6	Akademisyen	45 gün	Aile
K7	Akademisyen	45 gün	Aile
K8	Akademisyen	45 gün	Aile

Tablo 2.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların hepsi akademisyendir. Evde kalma sürelerinin 45 gün olduğu görülmektedir. Katılımcıların altısı evini ailesi, biri arkadaşı, biri sadece annesi ile paylaşmaktadır.

(Çalışıyorsa) Homeoffice uygulamasına geçtiniz mi, iş anlamında bu durum çalışma şeklinizi ve motivasyonunuzu nasıl etkiledi?		
Katılımcılar	Homeoffice uygulamasına geçtiniz mi?	İş Motivasyonunuz nasıl etkilendi?
K1	Evet	Olumsuz
K2	Evet	Kısmen Olumlu/Olumsuz
K3	Evet	Olumsuz
K4	Evet	Olumsuz
K5	Evet	Olumlu
K6	Evet	Olumsuz
K7	Evet	Olumsuz
K8	Evet	Olumsuz

Tablo 3.

Tabloda görebileceğimiz gibi katılımcıların 6'sı iş motivasyonlarının olumsuz etkilendiğini belirtirken 1'i motivasyonunun olumlu etkilendiğini 1'i ise yerine göre olumlu veya olumsuz etkilendiğini belirtmiştir.

Evden işinizi yürütmek gerektiğinde hangi sorunlarla karşılaştınız yoksa rahatlıkla işlerinizi devam ettirebildiniz mi?		
S.N.	Kodlanmış problem kaynakları	F
1	İşveren ile ilgili problemler (K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	7
2	Teknolojik olanak problemleri (K1, K3, K6, K8)	4
3	Sorun yaşamayanlar (K2).	1
4	İş süreçleri ile ilgili problemler (K3, K4)	2
5	Aile içi problemler (K7)	1

Tablo 4.

Görüşülen katılımcıların neredeyse hepsi işveren ile ilgili problemler yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılarından birinin bu durumla ilgili söyledikleri şunlardır:

K2 (Doktora, Kadın, 32): “Özellikle yöneticimin sürekli olarak görüntülü konuşma yapma isteği evdeki internet bağlantısı sorunu sebebiyle bana sorun olarak yansıdı. Bununla birlikte çalışma saatlerinin “esnek” olması sebebiyle yöneticimin bana sabah ya da gece fark etmeksizin her an ulaşma isteği işlerimi yapmam konusunda beni daha çok zorladı.”

Gönüllü izolasyon sürecinin aile içi iletişime etkisi oldu mu? Evinizi paylaştığımız bireylerle iletişiminizde ne gibi değişiklikler var? İzolasyon sürecinde öncesine kıyasla aile bireyleriyle birlikte geçirdiğiniz sürede artış yaşandı mı?		
S.N.	Kodlanmış iletişim değişiklikleri	F
1	Aile içi iletişimde artış (K1, K3, K4, K5, K6)	5
2	Aile içi iletişimde değişme yok (K2, K7, K8)	3

Tablo 5.

Katılımcıların 5’i aile içi iletişimde daha fazla şey paylaşmaya başladıklarını ifade ederken 3’ü ise aile içi iletişimlerinde bir değişme olmadığını belirtmiştir.

İzolasyon sebebiyle aile içi artan iletişim daha önce gün yüzüne çıkmayan problemleri ortaya çıkardı mı?		
S.N.	Kodlanmış yeni problemlerin ortaya çıkma durumu	F
1	Evet (K7)	1
2	Hayır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8)	7

Tablo 6.

İzolasyon sürecinde aile içi iletişiminiz, paylaşımlarınız arttı mı yoksa her birey kendi kendine mi zaman geçirmeye başladı?		
S.N.	Kodlanmış vakit geçirme durumu	F
1	Aile ile vakit geçirme (K2, K3, K4, K5, K7)	5
2	Bireysel vakit geçirme (K1, K6, K8)	3

Tablo 7.

Katılımcıların 5'i izolasyon süreci ile birlikte aile içi iletişimde paylaşımların arttığını belirtirken 3'ü ise bireysel vakit geçirme durumunun gerçekleştiğini ifade etmiştir.

Evde kalmak verimliliğinizi ve üretkenliğinizi nasıl etkiledi? Aile içinde birlikte üretim faaliyetlerinde bulunuyor musunuz?		
S.N.	Kodlanmış verimlilik ve üretim durumu	F
1	Verimlilikte düşüş (K2, K5, K6, K8)	4
2	Verimlilikte artış (K1, K3, K4, K7)	4
3	Birlikte üretim var (K1, K2, K4, K5, K7)	5
4	Birlikte üretim yok (K3, K6, K8)	3

Tablo 8.

Bu soru ile ilgili katılımcıların verdiği bazı yanıtlar aşağıda verilmiştir:

K2 (Doktora, Kadın, 32): “Evde kalmak ilk dönemlerde verimliliğimi pozitif etkileyeceğini düşünmüştüm, ancak evde kaldığım zamanlarda gelen iş ile bölünmeler bireysel akademik çalışma zamanlarımı negatif etkiledi. Ayrıca mental anlamda tam bir üretkenlik durumunda da hissedemedim kendimi. Aile içindeki üretim faaliyeti olarak değerlendirebileceğim şey, ev işlerinde paylaşımların bulunması.”

K6 (Doktora, Erkek, 35): “Üretim ve verimlilik evdeki sesli ortam nedeniyle ve pandeminin vermiş olduğu psikoloji ile olumsuz etkilendi. Aile içi üretim faaliyetinde bulunmadık.”

K8 (Doktora, Erkek, 35): “İşlerimi yaparken odaklanma problemi yaşadım. Malum meseleler nedeniyle. Mesai kavramı ortadan kalktığı için işlerimle daha fazla ilgilenmeye başladım. Bunun sonucunda ailem ile iletişimimi üst düzeyde tutamadım, onlara yeteri kadar zaman ayıramadığımı düşünüyorum. Sadece yemek anlarında daha sıcak bir ilişki kurma imkânım oldu.”

Birlikte yaşadığınız bireylerle (aile, arkadaş ya da sevgiliniz) üretici faaliyetlerde bulunurken dijital iletişim araçlarından faydalaniyor musunuz?		
S.N.	Kodlanmış üretimde dijital iletişim aracı kullanma durumu	F
1	Evet (K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	7
2	Hayır (K2)	1

Tablo 9.

Tablodan anlayabileceğimiz gibi katılımcıların 7'si birlikte yaşadığı bireylerle üretici faaliyetlerde bulunurken dijital iletişim araçlarından faydalandığını belirtirken 1'i ise bu araçlardan faydalanmadığını söylemiştir.

İzolasyon sürecinde iletişim araçlarını hangi amaçla kullanıyorsunuz? Üretim amacıyla mı tüketim amacıyla kullanımınız daha fazla? Hangi iletişim araçlarını kullanıyorsunuz?		
S.N.	Kodlanmış iletişim aracı kullanma durumu	F
1	Habere ulaşma (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	8
2	Dizi/film izleme (K1, K2, K3, K5, K6, K8)	6
3	Sesli/görüntülü konuşma amacı ile (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	8
4	Üretim amacı ile (K2, K5, K6, K8)	4
5	Tüketim amacı ile (K1, K3, K4, K7)	4
6	Cep telefonu (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	8
7	Dizüstü bilgisayar (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	8
8	Televizyon (K3, K4, K5, K7, K8)	5

Tablo 10.

Gün içinde medya kullanım süreniz nasıl etkilendi?		
S.N.	Kodlanmış kullanım süreleri durumu	F
1	Kullanım süresi arttı (K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8)	7
2	Kullanım süresi azaldı	0
3	Kullanım süresi değişmedi (K1)	1

Tablo 11.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların 7'si izolasyon süreci ile birlikte medya kullanım sürelerinin arttığını belirtmiştir. Kullanım süresinin değişmediğini söyleyen katılımcı sayısı 1'dir. Kullanım süresinin azaldığını söyleyen katılımcı bulunmamaktadır.

Bu sürecin sonunda ailenizle ve aileniz dışında iletişim kurduğunuz bireylerle iletişiminizde ne gibi değişiklikler olabileceğini düşünüyorsunuz?		
S.N.	Kodlanmış aile içi ve aile dışı iletişim durumu	F
1	Hem aile içi hem aile dışı iletişimde yüzeysellik olacak (K6, K7)	2
2	Aile iletişiminde yüzeysellik olacak (K2)	1
3	Aile dışında iletişimde yüzeysellik olacak (K5, K8)	2
4	Aile içi ve aile dışı bağlar güçlenecek (K1)	1
5	Bir değişiklik olacağını düşünmüyorum (K3, K4)	2

Tablo 12.

Katılımcıların bu önemli soruya verdiği bazı cevaplar aşağıdadır:

K1 (Yüksek Lisans, Kadın, 30): *“Bu süreç bittiğinde bireyler iletişimin ve bir arada bulunmanın önemini daha iyi kavrayacağından dolayı bundan sonrasında daha sağlıklı bir iletişimin ve daha güçlü aile/arkadaş bağlarının kurulacağını düşünüyorum.”*

K2 (Doktora, Kadın, 32): *“Yüz yüze iletişimin her zaman önemli olduğunu fark ettim. Dijital ortamdaki iletişimin soğuk ve yetersiz kaldığı durumların olduğunu ve iletişim sürecinde internet bağlantı kopukluklarının iletişim akışını negatif etkilediğini gördüm. Bu süreç ilişkilerde yüz yüze iletişimin önemini ortaya koymuş, aynı zamanda tokalaşma, yakın temas vb. iletişim kurma biçimlerini de değiştireceğini ve bireyler arasındaki sosyal mesafenin eskisinden daha fazla farkındalık uyandıracığını göstermiştir.”*

K5 (Yüksek Lisans, Kadın, 30): *“Ailem ile bir şey değişmez ama diğer insanlarla Eskisi gibi rahat sarılmayacağımı düşünüyorum. Bir de dijital buluşmalarımızın artacağını farklılaşacağını düşünüyorum.”*

K7 (Yüksek Lisans, Erkek, 31): *“İletişimi daha yüzeysel yaşayacağım konusunda şüphelerim bulunmakta.”*

SONUÇ

Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 adıyla bilinen Coronavirüs salgını bir pandemi durumu oluşturmuş, milyarlarca insanın hayatında zorunlu değişikliklere neden olmuştur. Bu değişikliklerin bir yansıması da iş ve çalışma alanında gerçekleşmiştir. Çalışmamız özelinde üniversite eğitim-öğretim süreçlerinde meydana gelen iletişim ve çalışma durumlarındaki değişim ve bu değişimin iletişim fakültesinde çalışan araştırma görevlilerine etkileri incelenmiştir. Aslında bazı üniversitelerin, öğrenci sayılarının fazla olması ve kampüs içerisinde hareketliliğin azaltılmak istenmesi nedeniyle online eğitim ve esnek çalışma biçimlerine geçilmesi yönünde bir isteğinin ve ihtiyacının olduğu söylenebilmektedir. Bu istek ve ihtiyaç içerisinde bulunan, daha önce online eğitim yönteminin kullanımının artırılması için çalışmalar gerçekleştiren eğitim-öğretim kurumları pandemi dönemine çabuk adapte olarak gelecekte kurulabilecek eğitim-öğretim sisteminin provalarını gerçekleştirmişlerdir. Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yoğun kullanılması ile birlikte bireyler aile içi iletişimleri ve çalışma yaşamları dâhil olmak üzere birçok alanda değişiklikler yaşamak zorunda kalmıştır. Pandemi neticesinde gerçekleşen zorunlu izolasyon süreci ise Pandemi öncesinde var olan teknoloji ile aracılanmış iletişim modellerini -çoğunlukla yüz yüze iletişimi dışarıda bırakarak- zorunlu olarak yoğun kullanmaya sevk etmiştir. Ayrıca yine Pandemi öncesinde var olan esnek

çalışma biçimleri çalışanların çoğunun üzerinde uygulanmaya başlanmıştır. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda aile içi ve aile dışı iletişimde, çalışma şekillerinde, kurumlar ile iletişimde teknoloji aracılı iletişim modellerinin yoğun kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Katılımcıların çoğu izolasyon süreci sonunda samimi ilişkilerin azalacağını düşündüğünü belirtmiştir. Ayrıca yine katılımcıların çoğu izolasyon süreci sonunda normal çalışma koşullarına dönmeyi tercih edeceğini söylemektedir. Buna sebep olarak iş ve yaşam arasında var olan ayrımın silikleşmesini ve mesainin gün boyu sürmesini göstermişlerdir. Pandemi sürecinin yakında yaşanacak teknoloji ile aracılanmış iletişimin dışında bir iletişimin kullanılma gereğinin olmayacağı ve işlerin büyük çoğunluğunun da teknoloji ile aracılanmış iletişim ile esnek, kısmi zamanlı, evde, online gerçekleştiği bir sistemin prototipi olarak görülebileceği söylenebilmektedir. Bu durumun meydana gelmesi ile birlikte bilindik çalışma biçimlerinde çalışmaya devam eden kişilerin sorun yaşayacağı söylenebilmektedir. Bu sorun, günümüz için geleneksel sayılabilecek çalışma biçimlerinde çalışmaya devam eden bireylerin çoğunlukla teknolojik aletlerle ilişkisinin daha az olması ve teknoloji ile aracılanmış çalışma biçimlerinde verimlilik sağlayamayacakları durumlarda işlerini kaybetme ihtimallerinin artma durumudur. Bunun yanında teknoloji ile aracılanmış, esnek çalışma biçimleri daha az çalışan ile daha çok işin yapılmasını sağlama potansiyeline sahip olduğundan işten çıkarılmaların artmasına zemin hazırlama riskini doğurmaktadır. Bu tür işten çıkartma durumlarının pandemi öncesinde de var olduğu gibi pandeminin bitiminin ardından da artarak devam edeceği düşünülmektedir. Bu düşüncenin temelinde ise işverenlerin pandemi nedeniyle yaşamış olduğu ekonomik zorluklardan hareketle kendileri için en verimli çalışanları istihdam etmeye devam edeceği ve birkaç işi aynı anda yapma kabiliyeti bulunmayan, teknoloji kullanımı konusunda yetersiz görülen bireylerin işlerine son verilebileceği öngörüsü bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Bakan, U., & Bakan, U. (2017). Facebook'ta Aile İlişkileri ve Sosyal Medya Adanmışlığına Yönelik Bir İçerik Analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 54-68.

Barut, B., & Kurtbaş, İ. (2009). 2000 Yılı Sonrası Bazı Hollywood Filmlerinde Kullanılan Ürün Yerleştirme Uygulamalarına "İçerik Analizi Yöntemiyle" Eleştirel Bir Bakış "Örneklem Film: Die Another Day". Marmara İletişim Dergisi, 143-162.

Bauman, Z. (2012). Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2019). Akışkan Modernite. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Castells, M. (2016). İletişim Gücü. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cizmeci, E. (2016). Aile, Medya ve Serbest Zaman. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.

- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129-157.
- Demir, Ü. (2016). Sosyal Medya Kullanımı ve Aile İletişimi: Çanakkale'de Lise Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Selçuk İletişim Dergisi*, 27-50.
- Doğrul, B. Ş., & Tekeli, S. (2010). İş-Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11-18.
- Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B. (2008). Methods of Data Collection İn Qualitative Research: Interviews and Focus Groups. *British Dental Journal*, 291-295.
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medyayla Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 105-120.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kavi, E., & Koçak, O. (2010). Bilgi Toplumunda Evden Çalışmanın Etik Boyutu. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 69-88.
- Özçetin, B. (2019). *Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sennett, R. (2008). *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2011). *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve Modernite*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Yalçın, M., & Yalçın, M. (2018). Sosyal Medya Kullanımı ve Aile İçi İletişim İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 738-743.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.